

2012/213

50 YILDA TÜRKİYE EKONOMİSİNİN DÖNÜŞÜMÜ Özel Teşebbüs Dinamiği

SEMİNER
AÇILIŞ - TEBLİĞ - PANEL

İSTANBUL, 2012

İşbu kitap, 28 Kasım 2012 Çarşamba günü, İstanbul Ticaret Üniversitesi Konferans Salonu'nda gerçekleştirilen Seminerin açış konuşmaları, tebliğ, panel konuşma ve tartışmalarının Nahit ÖZEN tarafından derlemesidir.

Her hakkı İktisadî Araştırmalar Vakfı'na ait olup, adı geçen Vakıf'tan yazılı izin alınmadıkça, aynen veya kısmen iktibas edilemez. Kitap, Vakıf merkezinden temin edilebilir.

İKTİSADÎ ARAŞTIRMALAR VAKFI

19 Mayıs Cad. No: 3 Golden Plaza Kat: 8
34360 Şişli / İSTANBUL
TEL : (0212) 233 21 07 (pbx)
FAX : (0212) 233 21 96
TELG : FOUNDATION ISTANBUL
E-mail : info@iav.org.tr
Web : www.iav.org.tr

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ OTURUMU

- İktisadi Araştırmalar Vakfı Başkanı Prof. Dr. Ahmet İNCEKARA..... 9
- İstanbul Ticaret Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Nazım EKREN..... 15
- İstanbul Ticaret Üniversitesi Müttevelli Heyet Başkanı Erhan ERKEN..... 23

MİSAFİR KONUŞMACI

- T.C. Merkez Bankası Eski Başkanı ve
Cumhurbaşkanı Danışmanı Durmuş YILMAZ..... 27

I. ÇALIŞMA OTURUMU

- Başkan** : Prof. Dr. Adem ŞAHİN
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniv. Öğretim Üyesi
- 1. Tebliğ** : *G-20 Platformunda Yükselen Piyasa Ekonomileri ve Türkiye'nin Rolü*..... 43
- Konuşmacı** : Doç. Dr. Cevdet AKÇAY
Yapı Kredi Bankası Baş Ekonomisti
- 2. Tebliğ** : *Yeni Dönem Türkiye Ekonomisinin Plan Öncelikleri*..... 89
- Konuşmacı** : Erhan USTA
T.C. Kalkınma Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı

MİSAFİR KONUŞMACI

Küresel Tasarrufların Seyri ve Türkiye Ekonomisinin Yeniden Yapılanması

- Koç Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kamil YILMAZ..... 119

II. ÇALIŞMA OTURUMU

- Başkan** : Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
İstanbul Ticaret Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi
Uluslararası Ticaret Bölüm Başkanı
- 3. Tebliğ** : *Geçmişten Günümüze Türkiye Ekonomisinin Yapısal Dönüşüm Dinamikleri*..... 169
- Konuşmacı** : Prof. Dr. A. Erinç YELDAN
Yaşar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
- 4. Tebliğ** : *Özel Sektörün Rekabet Yetkinliği ve Gelecek Perspektifi*..... 177
- Konuşmacı** : Prof. Dr. Metin TOPRAK
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi ve
Rekabet Kurumu 2.Başkanı

PANEL OTURUMU

- Konu** : *Sürdürülebilir Kalkınmada Türkiye Ekonomisinin Dünü ve Yarını*..... 229
- Başkan** : Prof. Dr. Nazım EKREN
İstanbul Ticaret Üniversitesi Rektörü
- Katılımcılar** : Cavit DAĞDAŞ
T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşar Yardımcısı
Kemal MADENOĞLU
T.C. Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı
Hüsamettin KAVİ
İstanbul Sanayi Odası Meclis Üyesi
Mustafa ÇIKRIKÇIOĞLU
Türkiye İhracatçılar Meclisi Başkan Vekili
- SORU- CEVAP**..... 255

AÇILIŞ OTURUMU

- İktisadi Araştırmalar Vakfı Başkanı
Prof. Dr. Ahmet İNCEKARA
- İstanbul Ticaret Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Nazım EKREN
- İstanbul Ticaret Üniversitesi Mütavelli Heyet Başkanı
Erhan ERKEN

SUNUCU

Sayın Müsteşarım,
Sayın Rektörüm,
Sayın Başkanlarım,

Değerli Bilim İnsanları, Değerli konuklar ve Basının değerli temsilcileri, İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın İstanbul Üniversitesi Akademik desteği ve İstanbul Ticaret Odasının sponsorluğunda düzenlediği **“50 Yılda Türkiye Ekonomisinin Dönüşümü Özel Teşebbüs Dinamiği”** konulu toplantıya hoş geldiniz, şeref verdiniz, sefalar getirdiniz.

Bugün İAV'nin 50. kuruluş yılını hep birlikte değerli konuşmacıların sunacakları tebliğler ve sonrasında yapılacak panel oturumunun gerçekleşeceği seminer ile kutluyoruz.

1960'lı yıllarda Yapı Kredi Bankası Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Kazım Taşkent'in, iş adamları ve üniversite öğretim görevlileri ile bankanın tepebaşı binasında, bir araya gelerek günün mali ve ekonomik konularının tartışıldığı Salı toplantılarında gündeme gelen konuların, geniş kitlelere duyurulması ve kalıcı olmasının, ancak toplantılara kurumsal kimlik kazandırmakla mümkün olabileceği görüş ve düşüncesi 1962 yılında İAV'nin kurulmasının başlıca nedeni olmuştur.

Rahmetle anacağımız dönemin en değerli iş ve bilim adamlarının yer aldığı Vakıf Kurucu Yönetim Kurulunda, Sayın Kazım Taşkent, Sayın Prof. Dr. Hazım Atıf Kuyucak, Prof. Dr. M. Orhan Dikmen, Sayın İhsan Soyak, Sayın Tefik Ercan, Sayın Enver Güreli, Sayın Daniş Koper, Sayın Behçet Osmanağaoğlu, Sayın Razi Trak ve Sayın Bülent Yazıcı görev almışlardır.

İstiklal Caddesi Koçtuğ Han'da faaliyete geçen İktisadi Araştırmalar Vakfı Yönetim Kurulu Başkanlığını sırasıyla, Sayın Prof. Dr. Hazım Atıf Kuyucak, Sayın Dr. Cihat İren, Sayın Tefik Ercan, Sayın Kazım Taşkent, Sayın

İhsan Soyak ve 37 yıl aralıksız başkanlık görevini sürdüren ve 2007 yılında rahmetli olan Prof. Dr. M. Orhan Dikmen üstlenmişlerdir.

Halen, Şişli Golden Plaza 8.katta kendi yerinde faaliyetlerini sürdüren İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın Yönetim Kurulu, 2007 Yılından bu yana Prof. Dr. Ahmet İncekara başkanlığında, değerli iş adamları, öğretim üyeleri ve kurumsal yöneticilerden oluşmaktadır. Kuruluşundan bugüne kadar amaçları doğrultusunda yurt içinde ve yurt dışında seminer, konferans, sempozyum, bilimsel yarışmalar ve proje çalışmalarını aralıksız sürdüren İAV, gelecekte de bu çalışmalarını kalıcı projelerle çeşitlendirerek, iş ve bilim dünyasına daha etkin ve etkili hizmetler sunmaya devam ettirme arzusunu taşımaktadır.

Değerli konuklar, şimdi açılış konuşmasını yapmak üzere İktisadi Araştırmalar Vakfı Başkanı Sayın Prof. Dr. Ahmet İncekara beyefendiyi kürsüye davet ediyorum.

**İKTİSADİ ARAŞTIRMALAR VAKFI BAŞKANI
PROF. DR. AHMET İNCEKARA**

Sayın Rektörüm,

Sayın Mütevelli Heyet Başkanım,

Değerli Hocalarım,

Değerli İşadamlarımız,

Meslektaşlarım ve Öğrencilerimiz,

Basının Değerli Mensupları, hepimiz İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın bu bilimsel etkinliğine hoşgeldiniz. Sizleri Vakıf adına saygıyla sevgiyle selamlıyorum. Seminerimizin yararlı ve başarılı geçmesini diliyorum.

Bu seminer, bir dönüşümün, bir toplumun, bir ekonominin Vakıf bünyesindeki çalışmalar dizisinin 50 yıllık bir hikayesi. Zamanın dönüşümlerine tanıklık etmiş bir kuruluş. Kendisinde bu değişimlere katkı yapmış zamanın ruhunu yakalamış, yararlı olmaya çalışmış. Umarım bundan sonrada nice 50 yıllarda bu başarılı çalışmaları bütün paydaşlarımızla, bütün üyelerimizle sürmesini diliyoruz.

İktisadi Araştırmalar Vakfı bir grup öğretim üyesi ve işadaminin kurduğu 50 yıllık bir sivil toplum kuruluğu. Görevi kısaca bilgi üretmek. Günümüzde değeri yaratmanın neredeyse tek kaynağı.

50 yılda Türkiye ekonomisi dönüşürken, insanımız özellikle girişimci insanımızın, ekonomik alanda bilgisinin görgüsünün artırılması dinamizminin uyandırılması gerekiyordu. Bu hususta sorumluluk duyan, inisiyatif alan kurucularımızı, şükran ve minnetle anıyoruz.

50 yılda Dünya'da ve Türkiye'de çok büyük değışimler yaşandı. İnsanlık tarihinin beklide en hızlı dönüşümünü; ekonomik teknolojik/bilimsel, kültürel, çevresel vb. bu dönemde meydana gelmiştir. Böylece 3 bin yıla girildi. Her bir gelişme, yeni değışimlerin sebebini oluşturmaktadır. Toplumlar orijinalitelerini korurken, bir yandan da yakınlaşıyorlar, bütünleşiyorlar, işbirlikleri geliştirmekte, rekabet ve/veya sorunlara birlikte karşı koyma yeteneği artmaktadır. Küreselleşme cereyanı bütün toplumlarda kültürel ve ekonomik alt üst oluşlara yol açmaktadır. Enformasyon her taraftan fışkırırken, bilimsel bilgi üretimi ve bunun değere dönüşümü bilgi ekonomisi/bilgi toplumlarında ancak mümkün olabilmektedir.

Dünya toplumunun bir bölümü bilgi toplumuna evrilirken geri kalanlar, küresel rekabet düzeni içinde onlara yetişme peşindedir. Bu asimetrik mücadeleye, geliştirmekte olan ülke yönetimlerine önemli sorumluluklar yüklemektedir. Gelişmiş sanayi ötesi toplum aşamasında ki, bilgi ekonomisi karakterli ülkeler, kendi içlerinde yeni yatırım/üretim alanları ve buna uygun eğitim, Arge, finansal yönetim ile bir bütün olarak eski ekonomik yapı ve karakterden sıyrılmaktadır. Nüfus hızla yaşlanmakta bu toplumda, sermaye belirli fonlarda temerküz etmekte, eski reel üretim alanlarından çekilmektedir. Finansal piyasaların yapısı ve fonların büyüklüğü, denetim zaafları durumunda kriz üretmektedir. Kriz, küresel ekonomide, aktarım mekanizmaları ile yayılmakta, bulaşmakta, zayıf ekonomik bünyeleri, rekabet dışına itmektedir.

Para-satılma gücü refah... Ama adaletle, alın ve akıl teri ile çalışarak, üretmek.. Teşebbüs gücünün; zamanın ruhunu algılayan, geleceği öngörebilen, ihtiyaçları tespit edebilen, yaratıcı ve belkide yıkıcı gücü, kötüye kullanılmadan, haksız rekabete yol açmadan, krize meydan vermeden, düzenli kontrollü piyasa çerçevesinde üretmeli, yatırmalı, değeri katmalıdır.

Reel ekonomik pratikte meydana gelen olgular, nasıl bir zihniyetin ürünü olabilir? Bilim, ekonomi bilimi, değişimlerden yeni dersler çıkarabilir mi? Klasik, neo-klasik, keynesyen iktisat ya da kısaca, ana akım iktisat; krizlere, ekonomik sorunlara, neden fikir üretememekte, krizlerin yıkıcı etkileri ortadan kaldırılamamaktadır?

Hiç kuşkusuz, iktisatçılarda kendi içlerinde sağlam metodolojik temellere sahip, yeni ve sosyal gerçekliğin doğasına uygun yaklaşımları geliştirebilmesinin çabası içindedir. İnsanı, emeği, piyasayı, faydayı, ihtiyacı, yeneden tanımlayacak ve kavramsallaştıracak çalışmaları yöntemsel akıl yürütmeler; bilim dünyasının kendi içinde süre giden ve gerçekliği bütünüyle kavramaya çalışan faaliyetler olarak bahsedilebilir. Bir bilim insanına göre, realiteyi gerektiği gibi açıklayacak teorik kavramların tasarlanması, uygun ontolojik, felsefi ve metodolojik temellerin kurulması ile mümkün olabilir. Ana akım iktisatçılar, bu durumu, genellikle göz ardı ederek, emek piyasası örneğinde olduğu üzere, büyük çapta niteliksel bir olgu olan istihdam, niceliksel olarak kavramsallaştırılmaktadır. Böylece işsizlik tanımı da hatalı yapılmakta, ölçme sorunları ortaya çıkabilmektedir.

Sorunların makul ve mantıklı yaklaşımlarla tanımı, tahlili ve zaman içinde, öncelikleri de dikkate alarak çözümüne dönük, küresel bilimsel çalışmalar sürmekte, zaman geçtikçe, ortodoks iktisadın temel varsayımlarının sorgulanmasına yol açmaktadır.

Sanayi ötesi toplumlarda yaşanan ekonomik krizlerin uzun sürmesi, kriz yönetimlerinde başarısız sonuçlar, daha radikal çözüm yaklaşımlarına davetiye çıkarabilmektedir.

Gelişmekte olan toplum ekonomilerinde, ekonomik sorunların temelinde büyüme ve kalkınma konularının eşanlı olarak bulunmasıdır. Bu durum başta insan olmak üzere tüm üretim güçlerinin, tutarlı iktisadi hedefleri gerçekleştirmek üzere, başarılı bir sevk ve idaresi ihtiyacını ortaya çıkarır. Ekonomi yönetimleri, büyüme ve istihdamı istikrar içinde gerçekleştirebilirlerse, halktan iyi not alabilirler. Daha iyisi olamaz mı? Engeller nelerdir? İktisat politikası oluşturma, amaç ve araçların tutarlı ve makul seçimi ve uygulanması, her toplumda neden değişik sonuçlara yol açmaktadır? Türkiye'den örnek verirse; 50 yılda Türkiye ekonomisinde önemli gelişmeler gerçekleşmiştir. 1962'de kişi başına gelir 220\$ iken, bugün 10.500\$'dir. İstihdam 12.6

milyon iken, bugün 26 milyondur. 1962'de istihdamın tarım, sanayi ve hizmetlere dağılımı sırayla %77.7, %10.9 ve %11.4'tür. Günümüzde bu rakamlar; %36.3, %17.1 ve %46.6'dır. İşsizlik oranı 1962'de % 3.2 iken, bugün % 8.5'dir.

Milli geliri oluşturan başlıca sektörlerin toplama oranları 1962'de tarım, sanayi ve hizmetler olarak, sırayla %34.6, %16.7 ve %48.7 iken, bugün (2009); %10.01, %26.1 ve %63.3'tür.

Sadece bu rakamlara bakarak, gelir ve istihdamda önemli artışlar sağlandığı görülmektedir. Ancak yeterli midir? Neden başka ülkelere göre geri kalındı? Emeğin niteliği, eğitimin kalitesi, kadının çalışması, düzenlemeler, kurumlar, kültür, zihniyet sonuçta etkilidir. Daha ne kadar büyüyeceğiz? Kişi başına geliri artırmak mı? Geliri adaletli dağıtmak mı önem ve öncelik taşımakta? Önceden tartışıyorduk tarım mı sanayi mi? Şimdi kimse tartışmıyor.

Küresel krizler fırsat mı, tehdit mi, yoksa teğet mi? Yeni küresel bir ekonomik düzen, iş bölümü ortaya çıkıyor. Türkiye ekonomisi ve toplumu bunun neresinde? Büyümeyi, teknolojiyi nasıl finanse edecek, bilgiyi nasıl üretecek, verimliliği nasıl yükseltecek, rekabet gücünü nasıl artıracacağız? Kısaca, ekonomi nasıl yönetilecek? Kendi haline mi bırakılsın (monetarist görüş), dalgalanmalar ve istikrarsızlık esasen teknoloji ve ekonomik fırsatlardaki değişmelerden kaynaklandığı için müdahale edilmesin mi (reel konjonktür teorisi) yoksa, ekonomi karakteri icabı istikrarsız ve huysuz olduğu için dış şokları engellemek, tekrar istikrar sağlamak için maliye ve para politikalarına başvurulsun mu? (Keynesgil görüş)

Sonuç olarak, herkesin demokrasisi de, ekonomisi de, iktisat politikası da kendine... Biz kendi adımıza beklentilerimizin ümidini korumak ve arttırmak istiyoruz. Hangi koşullarla? Tek koşul, kendimize güvenmeli ve inanmalı... Toplumumuza bu ulusun, bu milletin ait olması bunun için başarıyı yakalamayı becermeliyiz diye düşünüyorum. O yüzden nerede bu toplumun iktisatçıları, nerede dünyadaki krize çözüm bulacak iktisatçılar... İşte burada!

Bu bilimsel şölende, bilimsel toplantıda sponsor olan İstanbul Ticaret Odası ve akademik sponsorumuz İstanbul Ticaret Üniversitesi'ne ve değerli yöneticileri mütevelli heyetine Sayın Rektör Prof. Dr. Nazım Ekren'e Sa-

yın Prof. Dr. Yusuf Tuna'ya ve çok değerli konuşmacılarımıza ve siz değerli davetlilerimize çok teşekkür ediyorum.

Başarılar, selamlar ve saygılar...

SUNUCU

Seminerin Akademik destekçisi İstanbul Ticaret Üniversitesi Rektörü Sayın Prof.Dr. Nazım Ekren beyefendiyi konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

**İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ
PROF. DR. NAZİM EKREN**

Saygıdeğer Mütevelli Heyet Başkanım,
Saygıdeğer Mütevelli Heyet Üyemiz,
Özel ve Kamu Sektörümüzün Değerli Temsilcileri,
Değerli İşadamlarımız ve Meslek Kuruluşu Başkanlarımız,
Bürokratlarımız, Öğrencilerimiz ve Öğretim Üyelerimiz,
Değerli Katılımcılar,
Değerli Basın Mensupları,

Üniversitemiz ile birlikte İstanbul Ticaret Odasının ve İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın birlikte düzenlediği "50 Yılda Türkiye Ekonomisinin Dönüşümü Özel Teşebbüs Dinamiği" seminerine hoş geldiniz. Akademik ortak olarak takdim edildiğim için bu seminerin akademik tarafını nasıl görmek istediğimizi sizlerle paylaşmak isterim.

Ekonomi bilimi, nasıl baktığınıza bağlı olarak tanımlanacak bir bilim. Ama bugünkü toplantı için en azından bakış tarzımızı yansıtacağı için şöy-

le bir tanım uygun gözüküyor. Fiilen çalışmakta, işlemekte olan bir ekonomik yapı ve ilişkiler sistemini eşanlı olarak yeniden yapılandırmak ve onarmak gibi bir işle iştigal ediyor ekonomi... Böyle bakıldığında gerçekten hem çok karmaşık hem de çok zor bir uğraşıda ifade ettiğini de belirtmemiz gerekir. Ekonomik dönüşüm, zaman içinde ekonomik yapıdaki değişime işaret eden bir konsept. Diğer bir ifade ile ekonomik yapı ve ilişkiler sisteminde nasıl bir değişim oluyor? Bu değişimin yönü ve şekli nedir? Bunun tartışıldığı bir süreci ifade ediyor ekonomik dönüşüm. Burada ekonomik dönüşümün tümünü tartışmak yerine özel teşebbüs dinamiğine ağırlık vereceğimiz için bende Türkiye ekonomisinde özel sektörün gelişim trendini hem teorik hem de birkaç rakamla birlikte paylaşacağım.

Ekonomik yapı ve ilişkileri tartışmak istiyorsak, ondaki değişimi vurgulamak istiyorsak, birkaç önemli konuya ışık tutmamız gerekir. Bir tanesi; Ekonomide sektörlerin Hazine Müsteşarlığı tanımına bakılırsa reel sektör, finans sektörü, kamu sektörü ve dış ekonomik sektörü olarak adlandırdığımız sektörlerin zaman içindeki değişimine bakmak lazım veya eğer bir statik analiz yapıyorsak da mevcut durumda bunların GSYH'daki oranlarına bakmak gerekir. Nasıl bir değişim yaşanmış diye. İkincisi; yine aynı ekonomide fiyatlandırma mekanizmalarını da gözden geçirmek lazım. Diğer bir ifadeyle, enflasyon oranı, faiz oranı ve döviz kuru nasıl belirleniyor, hangi aktörler dominanttır, hangi aktörler etkilidir? Bu etkili aktörlerin değişimine bağlı olarak ekonomik yapıda da dönüşümde de bir farklılık olduğunu ifade edebiliriz. Diğerleri ise, bir değişimin bir dönüşümün söz konusu olabilmesi için bireylerin özel sektörün ve kamu sektörünün ekonomik yapı içindeki rol ve fonksiyonlarının nasıl değiştiğine de bakmak gerekir. Bir başka önemli faktör; politikaların yani para ve maliye politikaları nasıl kurgulanıyor, amacı nedir, hedefi nedir? Bugünkü seminer çerçevesinde özel sektör dostu bir politika var mı, yok mu? buna bakmak lazım. Son olarak da kurumsal çerçeve diyebileceğimiz ekonomi hukukunu, ekonomi etiğini, kültürel ve sosyal ortamında özellikle özel teşebbüsün değişim ve dönüşümü için bir ortam sağlayıp sağlamadığı da dönüşüm bakımından önemlidir. Ekonomik işlem ve faaliyetlerin doğası nedeniyle demin saydığım her bileşen hem kendi içinde hem de karşılıklı olarak oldukça yoğun ve karmaşık bir ilişki içindeler. Bu nedenle özel kesimi veya teşebbüs dinamiğini ele almak aslında sistemin tümünü de değerlendirmek anlamına geliyor. Dönüşümleri değerlendirirken de şöyle bir yaklaşım genelde kullanılıyor; statik analiz dediğimiz sadece içinde bu-

lunduğumuz durumumu değerlendiriyoruz, yoksa mukayese statik dediğimiz Vakfımızın da geçmiş trendine baktığımızda belli bir zaman dilimini alıp onlarla mı mukayese ediyoruz, yoksa dinamik analiz dediğimiz bu sürecin dinamiklerine bakıp geçmişte nasıl bir seyir izledi, önümüzdeki dönemde nasıl bir seyir izleyecek buna mı bakıyoruz. Bir başka yaklaşımda da geçmiş dönem performansı mı izleyeceğiz, yoksa mevcut durumuna mı baka-cağız, ya da muhtemel geleceğini mi tartışacağız? Soruların cevabı aslında burada bugün tartışacağımız ekonomideki son 50 yıllık dönüşümün özel sektör bakımından neyi ifade ettiğini de ortaya koyacak. Özel teşebbüs açısından bakıldığında Türkiye ekonomisinin bugüne kadar ki süreci içinde üç tane ana başlık ortaya çıkıyor. Bir tanesi Cumhuriyetimizin ilk kuruluş döneminde kamu sektörü ağırlıklı bir değişim ve dönüşüm süreci başlatılmış. Daha sonra planlı dönemde kamunun yol gösterici olması tercih edilmiş, son dönemde ise özel sektöre nispeten ön planda olduğu bir aşama içinde de bulunuyoruz. Elbette bu çok geniş bir perspektifle bakıldığında bu şekilde değerlendirilebilir.

Rakamlarla bakıldığında; 2011 yılı GSYH'nın harcamalar yöntemiyle 98 fiyatlarıyla oluşturulmuş yapısına baktığımızda, devletin nihai tüketim harcamaları içindeki payı %10.3'tür. Bu demektir ki, toplam harcamalarda devletin payı ortalama %10 civarındadır. İkincisi; kamu sektörünün Gayri Safi Sabit Sermaye oluşumunda yani yatırım anlamındaki aktivitelere baktığımızda kamunun payı da %3.7'dir. Tüm sistem içindeki yatırımların ağırlığı da %26 olarak bakıldığında aslında şuandaki durumda bile özel sektörün hem harcamalar bakımından hem de yatırımlar bakımından ciddi bir ağırlığının olduğunu söylemek mümkündür. Elbette buraya kadar gelen süreçte bir dizi değişik alternatif maliyetler fırsatlar tehditlerle karşılaşmış. Böyle bakıldığında özel sektör GSYH'da harcamalar bakımından özel bir konuma sahip. Sektörel dağılıma baktığımızda yine 2011 yılı iktisadi faaliyet kollarına göre GSYH'nın sektör dağılımında da şöyle bir tabloyla karşı karşıyayız. Gayri menkul kiralama ve iş faaliyetlerinin payı %3.7, konut sahipliğinin payı %4.5, inşaatın payı da %5.8'dir. Böyle bakıldığında inşaat ve türevlerinin GSYH'daki payı %14 civarındadır. Tarım hayvancılık, ormancılığın payı ise %8.9, mali aracı kuruluşların payı %11.9, toptan ve perakende ticaretin payı %13, ulaştırma, depolama ve haberleşmenin payı %14.8, son olarak da belki de en önemlisi imalat sanayinin payı da %24.4'tür. Böyle bakıldığında sektörel bakımından da Türkiye ekonomisinin ciddi bir dönüşüm yaşadığını

ifade edebiliriz. Bunun anlamı şu; elbette rekabet içinde olduğumuz ülkelerle mukayese ederek söylemek lazım. Ekonominin ihtiyacı olan sektörel farklılaşmaya da yavaş yavaş geçiyoruz diye ifade edebiliriz.

Piyasa ekonomisinin temel özelliklerine sahip olma sürecinde ekonomik dönüşümün önemli bir parçası olarak ele alınmakta. Bu çerçevede enflasyon faiz ve kur'un belirlenme sürecinin liberalleşip liberalleşmediği de son derece önemlidir. Yine son 10 yıllık 50 yıllık sürece bakıldığında bugün Türkiye ekonomisinde üç tane temel fiyat göstergesinin belirlenme sürecinde sadece bir aktörün değil birden fazla aktörün söz sahibi olması dönüşümünde aslında bu çerçevede makul bir sürece geldiğini söyleyebiliriz. Ekonomik istikrarın oluşması ve sürdürülmesi de ekonomik dönüşüm bakımından son derece önemlidir. Ekonomik istikrara baktığımızda hangi göstergeler önemlidir diye düşünüldüğünde iki ayrı gruba bakmak lazım. Bir tanesi belli bir göstergeler setinin en az 3 yıl nasıl bir seyir izlediği önemli. Büyüme oranı, bütçe açığının GSYH'ya oranı ve kamu borç stokunun da yine GSYH'ya oranı en az üç yıl ya da ortalama beş yıl uygun bir trend izliyor ise o ekonomide ekonomik istikrardan çok kabaca bahsedebiliriz. Şuandaki duruma baktığımızda 2011 yılı sonu itibarıyla büyüme oranı %8.5 Türkiye için, bütçe açığının GSYH'ya -1.3, kamu borç stokunun yine GSYH'ya oranı eğer netini düşünüyorsak %22.4, AB tanımlı borç stokunu düşünüyorsak %39.2, enflasyon oranı %10.45, cari açığın GSYH'ya oranı da -10.1'dir. Böyle bakıldığında genellikle bu göstergeler ekonomik istikrara işaret ediyor ise de yine bazı kırılma noktalarının bazı sıkıntıların devam ettiğini en azından yönetebildiğini ifade edebiliriz.

Özel sektör bakımından önem arz eden bir başka gösterge de, ödemeler dengesinde borç doğurmayan/doğuran işlemlerin özel ve kamu sektörü bakımından dengesi önemlidir. Yine 2011 yılı sonu itibarıyla ödemeler bilançosunda ya da dengesindeki rakamlara bakıldığında borç doğuran işlemler de özel sektörün payı %19.2 milyar iken kamunun payı %1.7 olmuş. Buda şunu ifade ediyor; ulusal çerçevede özel sektör daha dominant hale gelmeye başlamışsa, uluslararası ilişkilerde de özel sektörün en azından sermayeye, finansmana ulaşımı bakımından da kamudan daha iyi konumda olduğunu söyleyebiliriz. Yeniden yapılanma ve özelleştirme faaliyetleri de değişim ve dönüşüm bakımından önemli. Burada özellikle finans sektörünün ve şirketler kesiminin yeniden yapılandırılmasıyla özel kesim mülki-

yetinin artıp artmadığını izlemekte dönüşüm açısından bize önemli ipucu verecektir.

Yine son rakamlar 2011 yılı sonu itibariyle vermek gerekirse, İMKB endeksinin %51.3'e çıkmış olması demek, her ne kadar kamu kağıtları işlem görüyor olsa bile özel sektöründe bu süre içinde bu kaynaktan, bu mecra-dan eskiye oranla daha fazla fon ve kaynak elde etme imkanına sahip oldu-ğunu söyleyebiliriz. Buda özel sektör bakımından olumlu bir gelişmedir. Bi-reysel kredilerin %168.4, kurumsal kredilerin %460.9, menkul değerlerinde 288.9 milyar TL olması hep sık sık vurguladığımız kamunun mali baskınlık dediğimiz finans sektöründeki kaynakların önemli kısmını artık almadığını, genellikle bunun özel sektörde bireysel ve kurumsal krediler şeklinde kulla-nıldığını söylemek mümkün. Bunları şunun için paylaşıyorum, bu rakamlar bu seviyeye gelene kadar özel sektörün oldukça fazla bir gayret gösterdiği-ni, bir takım alternatif maliyelere katlandığını ifade ediyor. Dolayısıyla son 50 yıllık değişim ve dönüşümde özel sektör önemli bir konuma gelmiş ola-rak ifade edebiliriz. Değişim ve dönüşümü tartışmak için bakılması gereken bir başka faktörde, yasal ve kurumsal reformlardır. Yani kamunun rolünün yeniden tanımlanıp tanımlanmadığı, devlete nasıl bir fonksiyon biçildiği, hu-kuk kurallarının oluşup oluşmadığı, son olarak da rekabet politikalarının et-kin olup olmadığı da bir ekonomide dönüşümün olup olmadığını gösteren temel faktörlerdir. Türkiye ekonomisinde bu açıdan baktığımızda, hem dev-letin rol ve fonksiyonunun tanımlanması hem ekonomi hukuk kurallarının oluşması ve rekabet politikalarında zaman içinde küresel sisteme uyum sağlayacak yapıda belirlenmiş olması özel sektör bakımından da bir takım açılımların ortaya konduğunu gösterecektir.

Son olarak da karar ve uygulamalarda etkinlik, verimlilik ve alternatif ma-liyetlerin dikkate alınıp alınmadığını gösteren bir ortamın varlığı da önemli-dir. Bu şunun için gerekli bir ortam, özel sektöre verilen herhangi bir sinyal, ister teşvik, ister fiyatlama mekanizmalarıyla onların karar ve uygulamaları doğrudan etkilediğinden bunun etkinlik verimlilik ve alternatif maliyetlere uy-gun olup olmadığını sadece tek başına özel sektör değil, kamuda bir sin-yal verdiği için bunu bu açıdan değerlendirmek lazım. Uluslararası ve ulu-sal tecrübeler şunu göstermiş; ister istikrar döneminde ister kriz döneminde özel sektör açısından olaya bakmak istiyor isek kendine güven ve girişim duygularının güçlendirilip güçlendirilmediği önemli. Türkiye açısından bakıl-

dığında, kurulduğundan bu yana her dönemde imkan ve kaynaklar ölçüsünde buna özel önem verdiğini ama son dönemde bu sürecin daha da hızlandığını ifade edebiliriz. Günümüzde Türkiye ekonomisinde birçok alanda özel sektör şirketlerinin de ağırlığının arttığını ifade edebiliriz. Özellikle meslek kuruluşlarının yayınlarında İSO'nun yaptığı 500 firma sıralamasına baktığınızda 2011 yılında on üç tane kamu kuruluşu geri kalan 500'ün tamamı da özel sektör kuruluşuydu. Ayrıca yurtdışında da yine özel sektörün rol ve fonksiyonunun arttığını, tersine Türk firmalarının yurt dışında bazı firmaları satın aldıklarını da ifade edebiliriz.

Türkiye ekonomisinin ikinci defa yatırım yapılabilir derece alması da aslında değişim ve dönüşüm bakımından hem özel sektöre hem de kamu sektörüne önemli sinyaller verdiğini ifade edebiliriz. Buraya kadar paylaştığım temel konu özel sektörün veya özel teşebbüsün dinamiğiyle bir değişim sürecinin nasıl ortaya çıktığı idi. Ama bundan daha önemli olan husus önümüzdeki dönemde sürdürülebilir rekabet için şirketler kesimi hem katma değeri yaratan hem de serveti oluşturan en önemli kaynaktır. Dolayısıyla özel sektörün ve şirketlerin kırılganlıklarının yeniden belirlenmesi hem ulusal hem rekabet için özel kesime yönelik özel politikaların üretilmesi küresel krizinde sonuçta önümüze koyduğu önemli bir tablodur. Bu çerçevede bazı kritik göstergeler ön plana çıkacaktır. Sermaye yeterliliği, firmalarımızın ölçekleri, karlılıkları, borç ve alacak yapıları, teknolojik arka planı, dışa açıklık derecesi ve sık sık şekilde kapanıp açılma süreçleri de aslında özel sektörün gelecekte belki dikkate alması gereken kritik değişkenler. Böyle bir süreçte geleceği kurgularken, ikinci elli yılda neler yapacağız diye düşünürken, üzerinde durulması gereken bazı politikalarda rekabet odaklı yeniden yapılandırma teknoloji üretme ve kullanma, yenilik ve verimlilikle olmazsa olmaz koşullardan biri olan müşteri odaklılıkta kritik önem kazanacaktır. Elbette kırılganlıkları değerlendirirken ona uygun endeksli politikalar üretirken şirketlerimiz bakımından en hassas kırılganlık alanlarının nereler olduğunu da ortaya koymak gerekir. Kısa vadeli sermaye yeterliliği veya sermayeye ulaşım ile teknolojik alt yapı ve arka plan muhtemelen şirketlerimiz açısından gelecek dönemdeki en önemli kırılganlık alanları oluşturacaktır. Böyle bakıldığında şirketlerimizin direncinin ve esnekliğinin piyasa düzeltmesi veya piyasa dalgalanmasına karşı nasıl bir reaksiyon gösterdiği ya da terminolojik olarak bakıldığında da rekabet baskılarına karşı direnir direnmeyeceği de önümüzdeki 50 yıllık süreçte en önemli noktalardan bir tanesi olacaktır.

Son olarak seminerin düzenlenmesinde emeği geçenleri tebrik ediyor, görüş ve düşüncelerini paylaşan konuşmacılara, panelistlere ve katılımcılara teşekkürlerimi sunuyorum. Seminerin gelecek 50 yıla ışık tutacak veri ve bilgiler üretmesini diliyor, sevgi ve saygılarımı arz ediyorum.

SUNUCU

Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Nazım Ekren Beyefendiye konuşması için teşekkür ederiz.

İstanbul Ticaret Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Erhan Erken beyefendiyi konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

**İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI
ERHAN ERKEN**

50 YILDA NELER GELDİ NELER GEÇTİ?

Sayın Müsteşarım,
Sayın Vakıf Başkanım,
Kıymetli Rektörüm,
Mütevelli Heyetimizin Değerli Üyesi,
Çok Kıymetli Bürokrat Arkadaşlar,
Değerli Misafirler,

“50 Yılda Türkiye Ekonomisinin Dönüşümü Özel Teşebbüs Dinamiği” seminerine hoş geldiniz. Sizleri şahsım ve İstanbul Ticaret Üniversitesi ailesi adına saygı ile selamlıyorum.

İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın 50'nci kuruluş yılında yapılmakta olan böyle bir toplantıda ekonomik tarihimizi, dönemler itibarıyla gözden geçirerek sözlerime başlamak istiyorum. Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte ekonomide

ilk tercih, özel sektöre dayalı bir kalkınma modeli geliştirme yolundaydı. 1929 iktisadi krizi ile birlikte devletin ekonomide daha aktif olması gerektiği meselesi ön plana çıktı. 1930'lar Türkiye'si 1950'ye kadar geçen sürede devletçi bir tarzda gelişti. 1950 yılından sonrası DP iktidarı ile birlikte özel sektöre yönelik destekler arttı. Devlet desteği ile özel sektörü geliştirme yönündeki iktisadi tercih bu dönemden başlayarak, uzun bir devre Türk ekonomisinde hakim tercih oldu. 1950-80 arası ithal ikameci politikalar gündemde idi. Bu devrede içe kapanık olarak kendi sanayini ve özel sektörünü geliştirmeye çalışan bir Türkiye görüyoruz. 1970'lerde petrol krizi ve Dünya ekonomisinde önemli bir strateji değişikliği meydana geldi. Türkiye'de bu döneme yönelik bazı düzenlemeler yaptı, fakat ana değişim 1980'li yıllarda Özal ile birlikte uygulanmaya başladı.

80 sonrası dışa açıldık. Kendimizi ve paramızı korumayı bıraktık. Dış rekabete açıldık. Bu açılım uzun dönemde ekonomide rekabetçi özelliklerin gelişmesine yardımcı oldu. 90'lı yıllar, yüksek enflasyon ve yüksek faizli bir dönem. Devlet zayıflıyor, fakat dışarıdan alınan paralarla içeriye borçlanan devlet yapısı belli bir kesim insana yüksek faizle borçlanarak onlara bir nevi sermaye aktarıyor. 1994 krizi, 1998 Rusya ve Uzak Doğu krizleri ve bunların bize etkileri ekonomide önemli dengesizlikler oluşturuyor 90'lı yıllar aynı zamanda KOBİ'lerin ve Anadolu Sermayesinin gelişmeye başladığı, kısmen örgütlenme çalışmalarını giriştiği ve ekonomik büyümeden pay istediği bir dönem. Bu sürecin sonunda ekonomide adeta iflas şartları oluşuyor ve çok ciddi tedbirler alınıyor. 2001 sonrası kontrollü bir döneme geçtik. Mali disiplin, ekonominin can damarlarının özerk kurumlar eliyle kontrol edildiği bir sistem AK Parti ile birlikte uzun bir siyasi istikrar dönemini geliştirdi ve büyüdüğünü birlikte gördük. Ekonomide rakamların düzelmeye başladığı bir dönem 2007-2008 Dünya krizi ve bize etkilerinin beklendiği kadar olmadığı bir süreç. Biz 2001 tedbirleriyle mali piyasalarımızı düzelttiğimiz için finans problemini diğer dünya ülkeleri gibi yaşamadık İstikrarla ayakta durduk.

Etrafımızın hala problemlerle dolu oluşu, Orta Doğu'daki buhran, AB ülkelerindeki kriz hali (ihracatımızın %50'ye yakını AB'ye idi) kısa ve orta vadede bizi bayağı zorlayacak. Fakat şunu hiç unutmamalım dünyada türleri farklı da olsa krizler hep var olacak. Biz daima yapılması gereken en doğru şeyleri yaparak ayakta durmalı, gelişmeli ve gelirimizi adaletle dağıtabilme-

liyiz. Türkiye’de ekonomiyi izah ederken her tür rakamı bularak yan yana getirebiliriz. Bardağı boş görmek istiyorsak bunu başarabiliriz, dolu görmek istiyorsak bunu da başarabiliriz. Fakat asıl olan ümidimizi ve gelişme arzumuzu canlı tutarak problemleri çöze çöze ilerlemek.

Çözüm nedir?

“Sistemi yeniden inşa etmemiz gerek”, Türkiye’nin ihracatı 30 yılda 3 milyar dolardan 150 milyar dolara yükseldi. 2011’de %8.5’luk büyümeyle tarihi rekorlarımızdan birini kırdık. Dünyada en hızlı büyüyen üç ülkeden biri olduk. Geçen yıl bir rekor daha kırdık. Tam 1 milyon 300 bin kişiye iş imkanı sağladık. 1 milyon 100 bin kişisi SSK’ya kayıtlı oldu. Bunların ikisi de tarihi rekordur.

Türkiye, Dünyanın 18’inci büyük ekonomisiyken, İnsani Kalkınmışlık Endeksinde Dünyada 92. sırada İş Yapma Kolaylığı Endeksinde ise dünyada 71. sırada. İş Yapma Kolaylığı Endeksinde dünyada 71’inci sıradayken, ekonomik büyümede ilk üç ülkeden biri olacaksınız. Bu başarı hikayesi büyük ölçüde özel sektörün, iş adamlarının sağladığı bir başarıdır.

Hedef; Cumhuriyet’in kuruluşunun 100’üncü yılında bugüne göre 2,5 kat daha zengin olmak, kişi başına düşen geliri 25 bin dolara yükseltmek ve ülkenin en büyük 10 ekonomi arasında yer almasını sağlamak. Bunun için sistemin yeniden düzenlenmesi lazım demiştik; Bunun satır başları neler olmalıdır? Milletin hakim olduğu Devletin millete hizmet için organize edildiği bir sistem gerek, bunu sağlamak için ise ön şart olarak yeni bir anayasanın hazırlanması gerek, Siyasi istikrar gerek, kamunun girişimcinin önünü açması gerek, özel sektörün ihtiyacı olan finansmanın maliyetinin yüksek olmaması gerek, siyasetin özel sektörü desteklemeye devam etmesi, ondan korkmaması gerek, bürokratik refleksin azalması gerek, üretim yapanın cezalandırılmaması gerek, kazanca göre vergiyi toplayamayan devletin dolaylı vergilere yüklenerek insanların bezdirilmemesi gerek, müteşebbisin teşvik edilmesi gerek, insanımızın eğitim seviyesi artırılması gerek, mesleki eğitime önem verilmesi gerek.

Ülkemizde özel sektörümüz çok dinamik. Yıllar boyu krizlerle pişe pişe kendisini her tür şarta alıştırmış durumda. Bu insanların daha verimli olabilmeleri ve ekonomide motor görevi görebilmeleri için, gelişen sektörlerle ağırlık verilmelidir. İnovasyon ve markalaşma teşvik edilmelidir. Ortaklıkla-

rın gelişmesine önem verilmeli, ihracat pazarlarımız farklılaştırılmalıdır. İn-sanımızın öz güveni her dönem için iyi. İnşallah daha da iyi olacak diye ina-nıyoruz.

İTİCÜ olarak, Türkiye'nin gelişmesi yolunda bizde yararlı bir rol almak istiyoruz. Girişimci bir üniversite olmayı, girişimciyi teşvik eden ona imkân sağlayan bir okul olarak eğitim camiamız içinde yer almayı arzu ediyoruz. İTO ile birlikte daha çok ticarete ve sanayiye odaklanıyoruz. Tabii üniversite olarak sağlıklı düşünen, bilime önem veren, vizyoner ve de ait olduğu tarihin ve coğrafyanın tüm sorumluluğunu üzerine almaya hazır gençlerin yetişmesini önemsiyoruz. Biliyoruz ki, içinde bulunduğumuz coğrafya ve sahip olduğumuz tarihi birikim üzerimize birçok sorumluluk yüklüyor. Sadece sınırlarımız içindeki olaylarla ilgilenme lüksüne sahip olamayız. Hem bizlerin hem de bizlerden sonra gelen nesillerin bu sorumlulukları üstlenmeye hazır tarzda yetişmeleri gerekiyor.

Hedefimizle çakışan sivil toplum kuruluşları ile de bu tarz ortak faaliyetler yapmayı da değerli buluyoruz. İktisadi Araştırmalar Vakfı ile temasımız bu hedefe yönelik olarak yıllardır gayet güzel bir şekilde sürüyor. İnşallah yararlı neticeler çıkar. İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın 50. kuruluş yıl dönümünü kutluyor, başarılarının devamını diliyoruz. Selamlar...

SUNUCU

Seminerimizin bu bölümünde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Eski Başkanı ve Cumhurbaşkanı Danışmanı Sayın Durmuş Yılmaz beyefendiyi konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

MİSAFİR KONUŞMACI

Durmuş YILMAZ

T.C. Merkez Bankası Eski Başkanı ve
Cumhurbaşkanı Danışmanı

Değerli Rektörüm,
İstanbul Ticaret Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı,
Değerli Hocalarım ve Akademisyenler,
Sayın Bürokratlar,
Sayın Değerli İşadamlarımız,
Değerli Öğrenciler ve Basın Mensupları,

Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın 50. Kuruluş yıldönümü münasebetiyle İstanbul Ticaret Odası ve İstanbul Ticaret Üniversitesinin ortaklaşa düzenledikleri bu toplantıda konuşmacı olmaktan mutluluk duyuyorum.

Robert ve Edward Skidelsky bundan bir süre önce Financial Times'da yayınlanan bir makalelerinde şöyle diyorlardı. Yakın zamanlara kadar ekonomistler, ekonomik kalkınmanın üç merhalesi olduğunu belirtiyorlardı. Birincisi, Sanayi Devrimi tarafından başlatılan sermaye birikimi merhalesi ki bunu Marxist tarihçi Eric Hobsbawn "Sermaye Çağı" (=Age of Capital) olarak nitelendirmişti. Ekonomik kalkınmanın bu ilk aşamasında, toplum sermaye mallarına yatırım yaparak sermaye stoğunu artırmak gayesiyle gelirlerinin önemli bir bölümünü tasarruf etmişlerdi.

Yine ekonomistlere göre, sermaye çağını "Tüketim Çağı" (=Age of Consumption) takip edecekti. Zira toplumlar, önceki dönemdeki tutumlu-tasarufçu davranışlarının ödülünü toplayıp meyvesini yiyeceklerdi. Çünkü, ekonomik kalkınmanın bu merhalesinde, yeni yatırımların getirişi azalırken, tüketim imkanları genişlemiş olacaktı.

Bu iki merhaleden sonra, üçüncü ve son merhale olan "Bolluk Çağı" (Age of Abundance) gelecekti. Miktar ve kalite yönünden artan çeşitli tüketim malları ile birlikte insanoğlu daha fazla mal ve hizmet tüketimini daha fazla boş zamanla takas edecekti. Kısacası bolluk çağında çalışma saatleri kısılacak, kültürel faaliyetler için daha çok vakit olacaktı. Bu da tarihin ekonomik merhaleler yönünden ulaştığı son nokta, Nirvana olacaktı.

İçinden geçmekte olduğumuz global krizin yarattığı sorunlar gözönüne alındığında, bu noktadan ne kadar uzak olduğumuz kolayca görülebilmektedir. Bu gün 100 yıl öncesine göre daha zenginiz, bu doğru. Ayrıca, verimlilikteki artışlar kadar olmasa da çalışma saatlerin de önemli düşüşler oldu, bu da doğru. Buna rağmen dünyanın önemli bir bölümü tüketim çağının çok uzağındadır. Dünya nüfusunun çok az bir bölümü bolluk çağının aşırı tüketim hastalığına yakalanmış ise de önemli bir kesimi halen açlık sınırının altında yaşamaktadır. Dolayısıyla, gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş, hangi kategori de olursa olsunlar, günümüz toplumlarının en önemli ekonomik sorunu gelir yaratıcı, işsizliği azaltıcı, çevreye duyarlı yeşil büyüme sorunudur.

Önceki yıllarda zıt istikametlerde gelişme gösteren gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri son zamanlarda aynı yönde hareket eder hale gelmişlerdir. Ekonomiler büyüyemiyor veya, arzu edildiği şekilde büyüyemiyor, küçülüyorlar. Ortak sorun, büyümeyi tekrar kendi kendini besleyen bir patikaya döndürmektir.

Bu gün bolluk çağında olup olmamak bir yana, her köşesi tüketim çağına ulaşamamış global ekonominin zengin ekonomilerinde iç talep zayıf seyri sürdürmektedir. Güçlü ekonomik canlanmanın olabilmesi için, ertelenen tüketim talebinin ilerisine gidilerek, tüketici harcamalarının omurgasını teşkil eden geniş orta sınıflarının harcamaya başlaması gerekmektedir. Bu ise henüz ufukta görünmemektedir.

Daha çok harcamanın daha çok iş yaratacağı, daha çok istihdamın daha çok gelir yaratacağı döngüye henüz girilememiştir. Harcama eğilimi yüksek kesimlerin harcanabilir gelirleri azalmış, bazıları gelirlerini tamamen kaybetmişlerdir. Gelir durumları göreceli olarak iyi olan kesimlerde ise, ekonomilerin geleceğine yönelik güvensizlik nedeniyle borç ödeme eğilimi dolayısıyla tasarruf eğilimi artmıştır. Zira enflasyonist ortamın tersine, resesyonist ortamda borç yükü artmaktadır.

Bilindiği üzere, konjonktürel sorunlar geçici; yapısal sorunlar kalıcıdır, giderilmesi daha fazla ve kapsamlı uzun vadeli yaklaşımlar gerektirir. Yukarıda sözünü ettiğim iç talep sorunu daha ziyade konjonktürelidir. Zor da olsa uygun politikalarla büyümenin önündeki bu engeller kaldırılabilir. Büyümenin önündeki yapısal sorunları çözmek çok daha zordur. O nedenle; yüksek

oranlı, sürdürülebilir büyümenin belirleyici öğelerini yakından tanımakta fayda olduğunu düşünüyorum.

Bu öğelerin en başta geleni verimliliktir. Peki verimlilik nedir? Verimlilik, diğer bir ifadeyle üretkenlik, ekonomik büyüme, kalkınma, kalıcı refah artışı, rekabet gücü, işsizliğin ve yoksulluğun azaltılması gibi ekonomik ve sosyal alanlarda başarının anahtarıdır.

Genel olarak, verimlilik kavramı iki farklı durumu tanımlamak için kullanılmaktadır. “Statik Verimlilik” olarak adlandırabileceğimiz birinci durumda verimlilik bir ekonomide bulunan insan gücü, sermaye ve doğal kaynaklar gibi unsurları kullanarak mümkün olduğu kadar, yüksek miktarda üretim yapabilme yeteneğini ifade etmektedir. Bu anlamda, mevcut beşeri ve fiziki kaynaklarıyla en fazla üretim yapabilen ekonomiler yüksek verimliliğe sahip ekonomiler olmaktadır. “Dinamik Verimlilik” olarak adlandırılan ikinci kavram ise, ekonomik ve sosyal yapılarda ve davranış biçimlerinde değişim ve dönüşüm sağlayarak daha nitelikli üretim yapmayı temsil etmektedir. Teknolojik yenilenme, yeni ürün ve üretim yöntemleri geliştirme, Ar-Ge, icat, patent gibi kavramlar bu verimlilik biçiminin amaç, süreç veya sonuçlarına ait kavramlardır. Büyüme ve kalkınma süreçlerinde her iki verimlilik ölçütü de büyük önem arz etmekte, alternatif kavramlar olmaktan ziyade birbirlerini tamamlayıcı rol oynamaktadırlar.

Son zamanlarda, ekonomik büyüme tartışmalarında ikinci kavram “Dinamik verimlilik” daha çok öne çıkmaktadır. Çünkü, orta gelir tuzağına düşen ekonomilerin belirleyici ortak özelliklerinin imalat sanayinde verimlilik ekonomisi paradigmasını takip eden ekonomiler olduğu ifade edilmektedir. Bu yarışın içindeki ekonomiler benzer üretim kalıplarını kullanarak, daha ucuza ve daha verimli üretmeye çalışıyorlar. Oysa üst gelir grubundaki ülkeler ise bilgi yoğun teknolojilerde odaklanıyorlar. Yapılması gereken şey, verimlilik ekonomisi paradigmasını değiştirip, bu kulvardan çıkarak yüksek katma değer üreten bilgi ekonomisine geçmektedir.

Ülkelerin uzun dönemde sergiledikleri büyüme ve kalkınma deneyimlerini dikkate aldığımızda verimliliğin ve bunun bir üst aşaması olan bilgi ekonomisinin kendiliğinden ortaya çıkan bir sonuç olmadığı, kamu ve özel sektör kesimlerindeki aktörlerin politika geliştirme, kaynak tahsisi ve uygulama gibi “bilinçli eylemlerinin” neticesinde şekillenen bir süreç olduğunu görmekteyiz. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin benzer coğrafya da ve aynı za-

man diliminde bir arada bulunabilmeleri; önceleri, yüksek refah düzeyine sahip ülkelerin izleyen dönemlerde bu konumlarını kaybedebilmeleri, önceki yoksul olan bazı ülkelerin bir süre sonra gelişmiş ülkeler seviyesine çıkabilmeleri, verimliliğin ve bilgi ekonomisinin ülkeler açısından önemini ortaya koymaktadır. Nitekim, çok sayıda ülke “büyüyememe ve kalkmamama kısır döngüsü veya “orta gelir grubu tuzağı” içinde kalmaya devam ederken, son yüzyılda Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Çin gibi bazı ülkelerin kişi başına düşen gelirlerinde yüksek oranlı artışlar kaydederek, gelişmiş ülkeler ile aralarındaki gelir ve refah uçurumunu büyük ölçüde ortadan kaldırmaları bu tespiti doğrulayan örneklerdir.

Hiç şüphe yok ki yüksek büyüme oranlarına ulaşılması kadar, büyümenin sürdürülebilir olmasının da büyük önem taşıdığını vurgulamak isterim. Bu arada sürdürülebilir büyüme, “bu günkü nesillerin ihtiyacını karşılamakla birlikte, sonraki nesillerin ihtiyaçlarını karşılama imkanını ortadan kaldırmayan büyüme” olarak tanımlanmaktadır.

Ülkeler hızlı büyüme oranlarını ve bunun sonucu olan yüksek refahı nasıl yakalayabilirler. İktisatçılar bu soruyu cevaplandırmak için, bildiğiniz gibi, “Büyüme muhasebesi” adı verilen bir yöntem geliştirmişlerdir. Bunlar (1) Toplam Faktör Verimliliği, (2) Sermaye Birikimi, ve (3) İstihdam gelişmeleridir. Değişik ülkeler üzerine yapılan çalışmalar, sağlıklı bir büyüme yapısı için ülkelerin bu üç unsurun tümünden de etken bir biçimde yararlanmaları gerektiğini göstermektedir. Nitekim, ekonomik yapılarını dönüştürmeyi başaran yukarıda adını verdiğim ülkelerde verimlilik artışının büyümeye katkısının % 30’lar seviyesinde olduğu hesaplanmıştır.

Büyüme Muhasebesi yöntemi kullanarak yapılan bir çalışmaya göre, Türkiye ekonomisinin 2000’li yıllara kadar zayıf bir büyüme performansı sergilemesinde, toplam faktör verimliliğindeki artışın oldukça düşük olması önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde toplam faktör verimliliğinin büyümeye katkısı %8 dolayında kalırken, büyüme % 75 gibi büyük bir ağırlıkla sermaye birikiminden, diğer bir ifadeyle yatırımdan kaynaklanmıştır. Toplam faktör verimliliği gibi istihdam artışının da büyümeye katkısı oldukça sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir. Bu rakamlar söz konusu dönemde Türkiye ekonomisinin de büyümenin kaynaklarının sağlıklı bir yapı arz etmediğini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, Türkiye ekonomisi mevcut beşeri ve fiziki kaynaklarının tümünü verimli kullanmak yerine, bu kaynakları artırma yoluyla

büyüme yolunu seçmiştir. Tasarruf eğiliminin ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının düşük olduğu bir ülkede sermaye birikimi yoluyla kalkınmaya teşebbüs etmesi, 2000'li yılların başına kadar süregelen görece zayıf büyüme performansının nedenlerine ışık tutmaktadır.

Bu tespit başka ülkeler üzerine yapılan çalışmaların bulgularıyla da örtüşmektedir. Nitekim günümüze kadar yapılan çok sayıda akademik çalışmadan ve muhtelif ülke deneyimlerinden çıkarılabilecek temel ders, sermaye birikimi ve iş gücündeki niceliksel ve niteliksel artışların büyümenin ayrılmaz bir parçası olduğu, ancak uzun vadede sürdürülebilir büyümeyi sağlayacak temel unsurun verimlilik artışları olduğu şeklindedir.

Sizlerin de bildiği üzere, 1990'lı yıllardaki düşük büyüme dönemini takiben Türkiye ekonomisi 2001 yılında derin bir ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. 2001 yılında başlatılan kapsamlı reform sürecinin amacı; üretim, yatırım, istihdam ve verimlilik artışlarına zemin oluşturacak güçlü bir makro ekonomik çerçevenin oluşturulması idi. Fiyat istikrarının tesisi, bankacılık sektörünün sağlamaştırılması ve iş yapma ortamının iyileştirilmesi bu çerçevenin önemli unsurları idi. Hepimizin bildiği üzere, Türkiye ekonomisi reform çabalarına oldukça kısa bir sürede güçlü bir tepki vermiştir. Bir yandan enflasyon, faizlerin genel düzeyi, kamu mali dengesi gibi nominal göstergelerde olumlu gelişmeler kaydedilirken diğer yandan büyüme, verimlilik artışı, üretimin sektörel bileşimi ve rekabet gücü gibi reel göstergeler de kapsamlı iyileşmeler sağlanmıştır. Türkiye ekonomisi küresel ekonomiye daha güçlü bir şekilde eklemlenmiş, makine imalat ve beyaz eşya gibi orta üst teknoloji grubundaki bir çok sektörde Türkiye önemli bir üretim üssü haline gelmiştir. Sonuçta hem nominal hem de reel göstergeler açısından Türkiye gelişmiş ekonomilere hızlı bir yakınsama göstermiştir. Satmalına gücü paritesine göre kişi başına gelir 2001 de 27 Avrupa ülkesine ait ortalamasının % 37 'si düzeyinde bulunurken, son zamanlarda % 50' lilere yaklaşmıştır. Bununla birlikte önümüzde halen kat edilecek önemli bir mesafe olduğunu bilmemiz gerekir. Nitekim İspanya ve Yunanistan gibi ülkelere baktığımızda, bunların AB'ye tam üye olduklarında az önce bahsettiğim oranın % 70 civarında olduğunu görmekteyiz. Portekiz, Macaristan, Polonya ve Slovakya gibi ülkelerde ise bu oran %55 civarında bulunuyordu.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere son on yılda yaptıklarımızla ekonomimizin bakım ve onarımını gerçekleştirerek bozulan makro dengelerini yeniden

oluşturduk. Birinci nesil reformlar diyebileceğimiz uygulamaların sonucunu almış bulunuyoruz. Şöyle ki, bu sürecin en önemli etkisinin Türkiye ekonomisinin potansiyel büyüme oranındaki artışta ve büyümenin kaynaklarında olduğunu düşünüyorum. 1987-2001 dönemine kıyasla, 2002 sonrasında potansiyel büyüme oranımız % 3.5 seviyelerinden % 5.3 seviyelerine çıkmış, bu iyileşmede en önemli rol verimlilik alanında sağlanan gelişmelere ait olmuştur. 2001 öncesinde ekonomideki toplam faktör verimliliği yıllık artışı binde 2 gibi sınırlı bir düzeyde gerçekleşirken, izleyen dönemde bu rakam % 2.2'ye yükselmiş ve büyüme oranının %30'luk bölümünü oluşturmuştur. Aynı şekilde 2001 öncesinde % 2 olarak ölçülen iç gücü verimliliği artışı, izleyen dönemde %6'ya yaklaşmıştır.

Artık bu gün yeni bir hikayeye, ikinci nesil reformlara ihtiyacımız vardır. Önümüzdeki on yıllarda ki yol haritamızı belirlememiz gerekmektedir. Aslında söz konusu yol haritası 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı ile 2013-2015 yıllarını içeren Orta Vadeli Program'da yer almaktadır. Bu çerçevede, Türkiye kendisine; Cumhuriyetin 100 üncü yılı olan 2023 yılında 2 trilyon dolarlık GSMH, 500 milyar dolarlık ihracatı içeren bir trilyon dolardan fazla dış ticaret hacmi, 25.000 dolarlık fert başına düşen milli gelir ve %5'e gerilemiş işsizlik oranı ile dünyanın 10'uncu büyük ekonomisi olması gibi iddialı kalkınma hedefleri belirlemiş bulunmaktadır.

Bu hedeflere ulaşılabilir mi? Geçmiş on yıldaki performansımız dikkate alındığında, bu hedeflerin gerçekleştirilmesi imkansız olmamakla birlikte zorlu bir çaba gerektirdiğini kabul etmemiz gerekir.

Ekonomik büyüme ve dolayısıyla ekonomik kalkınma bir çok bileşenin rol oynadığı karmaşık bir süreçtir. Türkiye önüne koyduğu 2 trilyon dolarlık GSMH rakamına ulaşabilmek için her yıl milli gelirin % 25'i kadar yatırım yaparak, 2012-2023 dönemini kapsayan 12 yılda kesintisiz olarak %7, %8 büyüme zorundadır. Yıllık % 8'lik büyüme bizi 12 yıl sonra bileşik olarak 1.7 trilyon dolara ulaştırmaktadır. Kaldı ki, her yıl milli gelirin % 25'i kadar yatırım yapacak tasarrufumuz yoktur. % 12-13 seviyelerinde dolaşan tasarruf oranımızı, yabancı tasarruflar ile takviye ediyoruz.

2010 ve 2011 yıllarında ortaya çıkan ve gurur duyduğumuz ve hatta Prof. Dr. Seyfettin Gürsel'in ifadesiyle biraz da tehlikeli bir şekilde aşırıya kaçan bir özgüvene neden olan yüksek büyüme oranlarımıza haklı olarak sevindik, gurur duyduk. Aynı anda bu yüksek büyümenin neden olduğu ca-

ri açığı ve bunun ortaya çıkardığı risklere üzüldük ve hatta finansal istikrar açısından korktuk, tedirgin olduk. Şimdilerde kendi inisiyatifimizle ve bilinçli olarak aldığımız tedbirlerle sağladığımız yumuşak iniş sonrasında azalan cari açığa seviniyoruz ama düşen büyüme oranımıza üzülüyoruz. Her ikisini aynı anda eş zamanlı sağlayamıyoruz. Neden?

Detaylarına girmeye gerek yok. Cari açığın oluşum dinamiklerini biliyoruz. Büyüme hızımızın arttığı dönemlerde cari açığımız hızla yükselmekte, düştüğü dönemler de cari açığın azaldığını, hatta ekonomimizin küçüldüğü dönemlerde fazla verdiğini biliyoruz. Dolayısıyla, enflasyonsuz büyüme ne kadar önemli ise, cari açısız büyüme de ülkemiz açısından o kadar önemlidir. İthalatın belini kırdık dediğimizde aslında büyümenin belini kırıyoruz. Peki cari açığı artırmadan yüksek büyümeyi nasıl sağlayacağız?

Her şeyden önce, döviz kurunun bir ülkenin rekabet gücünü belirleyen unsurlardan birisi olduğunu en başa yazarak, Türkiye'nin cari açık sorununun yapısal olduğunu kabul ve ilan etmeliyiz. Başta enerji ithalatı bağımlılığımız olmak üzere, imalat sanayinin ara malı ithalatına bağımlılığı yüksektir. Dolayısıyla, cari açık ile büyüme arasındaki ödünleşmeyi mutlaka azaltmamız gerekmektedir. Son teşvik tedbirlerinin bu amaca yönelik olarak atılmış doğru ve önemli bir adım olduğunu söylememiz gerekir.

Bu ödünleşme sorunu bu gün ortaya çıkmış değildir. Bu sorun son 60-70 yılda yapılan bazı tercihler sonucu ortaya çıkmıştır. Bu Türkiye'nin sanayileşme politikası ve yerli üretim-ithalat politika tercihleri ile ilgilidir. Olanlar olmuştur, artık geriye değil ileriye bakarak, mevcut uluslararası yükümlülüklerimizi de göz-önünde bulundurarak çözüm yolları aramalıyız. Döviz kuru bu yapısal sorunu tek başına çözemez, ama yardımcı olur. Dalgalı kur rejimine geçtiğimiz günden beri sorunun yapısal olduğunu göz-ardı ederek, sorunu hep kur ekseninde tartıştık. Para ve maliye politikaları ile uluslararası sermaye hareketlerinin, beklentilerin hatta siyasi gelişmeler ile güncel konuların etkisinde belirlenen ve verimlik ve potansiyel büyüme hızını etkileyen döviz kuru elbette dikkate alınması gereken bir değişkendir. Orta ve uzun vadede para biriminin değerini belirleyen en önemli etken o ülkenin iktisadi başarısıdır. Bu başarının en önemli belirleyicisi de verimlilik artışlarıdır. Verimlilik artışı, daha önce de söylendiği üzere, toplumun refahının kalıcı olarak artmasını sağlayan tek değişkendir. Buradan gelecek için çıkarmamız gereken ders, konuşmanın başında sözünü ettiğim Dinamik Verimliliği ve

Bilgi ekonomisini gerçekleştirdiğimizde, ulusal paramızın değerlendirme yönündeki hareketine bu günden hazırlıklı olmamız gerektiğidir.

Cari tüketimin gelecekteki bir tarihe ertelenmesi anlamına gelen tasarruf açığı sorununun çözümüne gelince; tasarruf bir ülkenin demografik yapısıyla, başta hane halkları olmak üzere, diğer ekonomik birimlerin gelir düzeyi ve tasarrufların getiri düzeyi ile ilgilidir. Demografik yapıya baktığımızda, nüfusumuzun çoğunluğu gençlerden oluşuyor ve bunların harcama eğilimleri yüksek. Gelir düzeyimiz giderek artıyor, bazı kesimlerin tasarruf edilebilecek imkanları var. Bireysel emeklilik sisteminin getirdiği teşvikler çok önemli olmakla birlikte, getiri oranı ile tasarruf seviyesi arasında bir ilişki olduğuna inanıyor ve kabul ediyor isek, sıfır reel faiz söylemimiz tasarruflar konusunda bir rolünün olup olmadığını düşünüp yeniden değerlendirilmelidir.

Ekonomik faaliyetin nihai amacı cehaleti, açlığı sefaleti ortadan kaldırarak herkese insanca bir yaşam sağlamaktır. Ne ürettiğimiz, ne kadar ürettiğimiz kadar nasıl ürettiğimiz de önemlidir. Dolayısıyla ihtiyacımız olan mal ve hizmetlerin bölüşümünde adaletli olmamız gerektiği gibi üretiminde de adaletli olmak zorundayız. O nedenle, duraksayan ekonomik büyümenin yeniden harekete geçirilmesi gerekmektedir. Boşlukta cereyan etmeyen ekonomik büyümenin birçok ön koşulu bulunmaktadır. Yenilmeyen, içilmeyen ve giyilmeyen fiyat istikrarı, finansal istikrar gibi kavramların gereği yerine getirilmediğinde ekonomik büyüme sağlanamıyor. Bunlar ve benzeri kavramlar bizi nihai amaca götüren ara araç ve hedeflerdir. Örneğin, enflasyon hep büyümenin önündeki en önemli engel olagelmıştır. Otuzbeş yıl yüksek enflasyon ile yaşamasaydık 772 milyar dolar olan milli gelirimizin 1 ila 1.3 milyar dolar arasında olacağı ifade edilmektedir.

O nedenle, başta mali disiplin olmak üzere son on yılda elde ettiğimiz kazanımlarımızdan taviz vermeden ekonomik büyümemizin önündeki yapısal engellerin hızla kaldırılması için çalışmalıyız

Yapısal engellerin ne olduğu hususunda bu günü kadar çok söz söylenmiştir. Ben tekrar etmiyeceğim. OVP'mın ekinde uzun bir listesi var. Zaman artık konuşma zamanı değil, eylem zamanıdır. Ancak şunu söyleyerek konuşmamı bitirmek istiyorum. Türkiye mevcut potansiyel büyüme hızında büyümeye razı olmamalıdır. Potansiyel büyüme hızım, yüksek cari açık vermeden, geleneksel üretim kalıplarının dışına çıkarak katma değeri yüksek, bilgi eko-

nomisinin ön gördüğü üretim kalıbına ulaşarak 2010-2011 de ki yüksek büyüme oranlarına yükseltmelidir. Gerçekçi olalım ki bu değil akşamdan sabaha, birkaç yıl içinde bile yapılabilecek bir iş değildir.

SUNUCU

Konuşması için Merkez Bankası Eski Başkanı ve Cumhurbaşkanını Danışmanı Durmuş Yılmaz Beyefendiye teşekkür ederiz.

Değerli Konuklar 1.alışma oturumuna geçiyoruz.

TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Adem şahin oturuma başkanlık edecektir.

Yapı Kredi Bankası Baş Ekonomisti Doç Dr. Cevdet Akçay “G-20 Platformunda Yükselen Piyasa Ekonomileri ve Türkiye'nin Rolü” konusunda

TC Kalkınma Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Erhan Usta “Yeni Dönem Türkiye Ekonomisinin Plan Öncelikleri” konusunda tebliğlerini sunacaklardır.

Başkan ve konuşmacıları kürsüye davet ediyorum. Başkanım söz sizin buyurun efendim.